

Molnár János: *Polgári iskolai kis enciklopédia.* Budapest, 1930. (8-r., 149 l.)

Polgári iskolai tanárságunk országos egyesülete a maga *hármaskönyvének* kiadásával — amely *A polgáriskola gondolatának kialakulása, A magyar polgári iskola 60 éves multja és A polgári iskolai közlönyök repertóriuma* című művekből tevődött össze, — főképen az ifjabb polgári iskolai tanárnemzedék számára kívánta megkönnyíteni a saját iskolatípusa multjába való szerves bekapcsolódást. Tette ezt azért, hogy a tanárság a multból okulást meríthessen, felhasználhassa annak eredményeit és így teljes tudatossággal végezhesse a maga iskolai, iskolánkívüli és tanáregyesületi munkáját.

Ezt a könyvet is a polgári iskola 60 éves jubileumának alkalmából adta ki az egyesület volt főtitkára, mégpedig azért, hogy megkönnyítse a multból leszűrt tapasztalatok felhasználását. Ezért nem is tekinthetjük a művet évkönyvnek. Még a jubileumi évkönyvek közé sem sorozhatjuk, mert hiszen a jövőre irányul, programot ad, útmutató kíván lenni. Indokolt volt tehát olyan cím választása, amelyben kifejeződik a könyvnek ezen gyakorlati használhatósága.

Az előszóban *Gyulai Ágost* a tanár örök feladatait fejtegeti. Ezt követik azok a polgári iskolára vonatkozó nyilatkozatok, amelyeket a szerkesztő egyes kiválóságainktól kért. Ezen ünnepi nyilatkozatok után közli az 1927. évi XII. t.-c. teljes szövegét, a miniszeri indokolás azonban elmaradt mellőle. Ezt pótolja *vitéz Sághegyi Lajos* történeti vázlata. Ugyancsak a polgári iskola multjára nézve tájékoztat az az időrendi táblázat, amelyben *Szenes Adolf* a polgári iskolai tanárképzés fejlődését tünteti fel. Ezt megelőzi *Kolthay Alajos* „Hivatásszeretet — emberszeretet“ című elmékedése.

Tartalmi szempontból *Havas István* elnöki szózata vezeti be közvetlenül a művet, mert a polgári iskola jövőjébe nyújt betekintést. Ezt a jövőt a cselekvés szelleme hatja át. *Szenes Adolf* igen magvasan fejtegeti a munkaiskola szükségességének kérdését. Az egyes polgári iskolai tantárgyak tanítási módszerét ismertető cikkekben pedig szintén a cselekvő tudásra való nevelés gondolata a vezető szempont.

A polgári iskola belső életét 15 tételben ismerteti a könyv és emellett kitér a polgári leányiskolát végzett tanulók gyakorlati irányú továbbképzésére is. A polgári iskolára vonatkozó szervezeti kérdések ismertetése után megtaláljuk a könyvben a polgári iskolai tanáregyesület történetét, a tanáregyesület jóléti intézményeinek és a haza oltárán hozott áldozatainak felsorolását, végül a tanáregyesület mostani vezetőségének névsorát, valamint a polgári iskolák jegyzékét.

Váradi József.

Eduard Spranger: *Pädagogik.* (Különlenyomat Friedrich Schmidt-Ott, volt porosz kultuszminiszternek és a Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft elnökének 70. születésnapja alkalmából kiadott emlékműből: Aus fünfzig Jahren deutscher Wissenschaft. 86—103 l.)

A Spranger név a pedagógusok világában ma már fogalomszámba megy; egyben igazi tudományosságot és illetékességet jelent. Érthető érdeklődéssel fogadjuk tehát minden újabb megnyilatkozását. Ezért tesszük szavá e helyen

azt a tanulmányát, amely a *Pädagogik* szerény és puritán címmel foglalja össze a német pedagógiai élet és irodalom utolsó félszázadát s biztos és megbízható kézzel vezet végig e mozgalmas, küzdelmekben és eredményekben gazdag korszakon. Nem elszigetelve, hanem a kor többi művelődési mozgalmával szerves kapcsolatban és alkalmilag a németiség határain túl vizsgálja és mérlegeli ezt a hosszú és következményeiben jelentős fejlődést, miközben mindent és mindenkit, sokszor csak egy jelzővel, találóan jellemez. Olyan vállalkozás ez, amely a tárgy alapos ismerete mellett kiváló összefoglaló erőt is feltételez. Nem új utak feltárásáról esik itt szó, hanem történelmi távlatból a multnak megvilágításáról, megértéséről, a jelennel való folyamatos kapcsolatáról és a jövő fejlődésére, szükségleteire való kibontakozásról, útjelzésről. Spranger ezt a félszázadot, az 1900. évi porosz és az 1920. évi birodalmi iskolaértekezletre támaszkodva, három részre bontja s mindegyik keretében külön-külön végigvezet a pedagógiai életen, mozgalmakon, tényeken és a pedagógiai irodalmon. Az első húsz év (1880—1900), amely a nyugati pozitívizmus és a német idealizmus küzdelmét tárja elénk, tudományos tekintetben előkészítette a pedagógia pszichológiai megalapozását, de egyébként nagyon termetetlen volt; kimagasló alkotása F. Paulsen műve: *Geschichte des gelehrten Unterrichts* (1885, 1896—7²). A második korszakban (1900—1920) a tudóiskola művelődési iskolává alakul, nőmozgalom, művészi nevelés, ifjúsági mozgalom, a közösség eszméje, felnőttek oktatása nagy lendületet vesz s megindul az individualizmus elleni küzdelem. Az elméleti pedagógia három jelszó körül csoportosul: mindent a gyermekből, szociálpedagógia és munkaiskola; kiemelkedő egyéniségek és munkák: Kerschesteiner, Gaudig (*Persönlichkeitspädagogik*), a pszichológiai pedagógiában Wundt, Meumann, W. Stern, K. Groos; az ellensúlyozó filozófiai irányban Natorp és Jonas Cohn (*Geist der Erziehung*). Előterbe nyomul az állampolgári nevelés és a régebbi klasszikus irány méltánylása (Pestalozzi, Humboldt V.). Legrészletesebben foglalkozik szerzőnk az utolsó évtizeddel (1920—30), amely a háborúra való tekintettel világtörténelmi fordulatot jelent. „Ez az új világ felítve van veszedelmes feszültségekkel, de egyben a szellemeknek olyan viaskodásával, amihez fogható a reformáció százada óta nem volt tapasztalható.“ Amerikanizmus, bolsevizmus, fasizmus. A pedagógia iránt való érdeklődés hatalmasan fellendül: tehetségesek iskolája, egységes iskola, munkatanítás, néptanítók képzése, életközösség iskolája, a vallásos és vallásnélküli nevelés küzdelme stb. E tarka s részben ellentétes törekvésekből kibontakozik egy új művelődési eszmény: a német ember eszménye, amely megérlelte a *Deutschkunde*, majd a *Kulturkunde* fogalmát; a közgazdaság pedig homloktérbe terelte az ipari, kereskedelmi és termelő iskolákat. E különböző áramlatok közepette nehéz helyzete volt a tudományos pedagógiának, amelyet filozófiai irányban Kerschesteiner, Litt és Spranger igyekeztek kialakítani. A szociológiai pedagógia kiegészül a pedagógiai környezettanulmánnyal (*Milieukunde*), az iskolai közigazgatással és iskolapolitikával. Mindezekkel szemben a hisztorizmus háttérbe szorul. „E félszázad leglényegesebb eredménye — mondja a szerző — abban rejlik, hogy a

pedagógia mint valóságos nevelés és mint elmélet az iskolához kapcsolt egyoldalú kötöttségétől felszabadult és a kultúra teljes életfolyamatába beilleszkedett... Ma még egy be nem fejezett mozgalom kellő közepében állunk, de határozott fordulat indult meg az etikai felé.“

Ez a tanulmány, amelynek tartalmát csak vázlatos jelszavakkal szemléltettük, önkénytelenül is arra az ötletre csábít, vajjon nem volna-e érdemes a pedagógiai gyakorlatnak és elméletnek fejlődését az utolsó félszázadban a többi államokban is ilyen mintaszerű módon feldolgozni és együttesen kiadni. Az ilyen munkának, amely a pedagógia mai és közelmúlt állásáról nemzetközi viszonylatban nyújtana megbízható áttekintést, kiadására elsősorban a Nemzetek Szövetsége lenne hivatott, amely ezzel bizonyára nagyobb szolgálatot tenne és érezhetőbb közszükségletet elégítene ki, mint a *Recueil Pédagogique* c. folyóiratával, amely a pedagógiai pacifizmus egyoldalú propagálásával csupán a szövetkezett hatalmak átlátszó érdekeit istápolja. *kj.*

Dr. Kurt Riedel: Lehrerbildung und Lehrplan. Osterwieck am Harz. 1929.
A. W. Zickfeldt. (32 l.)

E kis füzet az 1929-ben Helsingörben megtartott V. pedagógiai világgongresszusra készült. A kevés szóval sokat mondó munkák közé tartozik. Kis terjedelménél fogva sok benne a pusztá felsorolás és utalás, s így az olvasótól neveléstörténeti tájékozottságot kíván és feltételezi a jelenlegi százsz tanítóképzés ismeretét. Szerzője a drezdai Technikai Főiskola Pedagógiai Intézetének tanára, tehát az új típusú tanítóképzésnek egyik munkása. Szászországban ugyanis jelenleg a tanítóképzés középiskolai érettségi után 6 félév alatt a Technikai Főiskolán és az ennek kebelében működő Pedagógiai Intézetben történik. Az utóbbi a gyakorlati kiképzést szolgálja, ennek egyik tanára Riedel. Kis művében megkísérli a tanítóképzés és tanterv viszonyát történeti és összehasonlító alapon vázolni. Szól a német, francia, angol és amerikai tanítóképzés és tanterv fejlődéséről és célszerűnek látná, ha az Eszperantó Egyesület történeti alapon megírná minden állam iskolaügyét, ami kölcsönösen igen tanulságos volna, s lehetségessé tenné összehasonlítás alapján annak megállapítását, hogy az egyes államok tanítóképzése a fejlődésnek melyik fokán áll.

A tanítóképzés fejlődésében három fokot különböztet meg. *Az első:* a minden pedagógiai képzettség nélküli tanítók kora, amidőn alsóbb fokon mesteremberek, középfokon papok voltak a tanítók. Évszázadokon át ugyanazokat a könyveket használták, helyenkint még esküt is tettek, hogy nem térnek el tőlük. *A második:* a tudományos pedagógiai képzés nélküli tanítók ideje. E korban az arisztokrácia küzd a demokráciával, a humanisztikus irány a realiztikussal, a középiskola differenciálódik, a gimnáziumokon kívül reálisoklák keletkeznek, s mindkét iskolafaj minél több ismeret közlésére törekszik. A tanítók kiváló tudósok, de pedagógiai képzettségük nincs. E korszakra esik a népiskolák szempontjából nagyjelentőségű tanítói szemináriumok kezdete. Hallei Seminarium Praeceptorumával Francke Hermann Ágost az úttörő, de